

บทที่ 3

การออกแบบการปฏิบัติการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของตำบลแจนแลน อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นงานวิจัยที่คณะผู้วิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่ดำเนินการวิจัยที่ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกิดตลอดโครงการวิจัย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึก สทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การเดินสำรวจ และจัดเวทีร่วมกับชุมชน พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้ และหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อการเปลี่ยนแปลงของป่าในทางที่ดีขึ้น โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามหัวข้อต่อไปนี้

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. ขั้นตอนการเตรียมการด้านทีมวิจัย (นักวิจัยสถาบัน นักวิจัยในพื้นที่ ผู้ประสานงาน และนักศึกษาที่ร่วมวิจัย) เตรียมพื้นที่เป้าหมาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 การเตรียมทีมวิจัย
 - 1.2 การเตรียมชุมชน
 - 1.3 เตรียมเครื่องมือและเก็บข้อมูล
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.1 ศึกษาดูงาน
 - 2.2 การอบรมการใช้เครื่องมือ
 - 2.3 ทดลองใช้เครื่องมือ
3. ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสังเคราะห์แนวทางการแก้ปัญหาและแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการจัดการขยะ
 - 3.1 ประชุมสรุปสังเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา
 - 3.2 หาแนวทางปฏิบัติที่ร่วมกันในระดับชุมชน
4. ติดตามผล ประเมินผล สรุปผล และถอดบทเรียน
 - ติดตามผล ประเมินผล สรุปผล และถอดบทเรียน

กลุ่มเป้าหมาย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ คนในชุมชน 9 ชุมชน ได้แก่ 1,819 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 63,443 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ ใช้หลักการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ 10-15% ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบบังเอิญ ได้แก่ ตัวแทนของผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ เยาวชน และประชาชนทั่วไปกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เกณฑ์ที่ 10%

2. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยนี้ ใช้หลักการเลือกกลุ่มตัวอย่างจาก 1 ชุมชน โดยใช้เกณฑ์ คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ 10-15% ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบบังเอิญ ได้แก่ ตัวแทนของผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ เยาวชน และประชาชนทั่วไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ประชากรเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ประชาชนที่เป็นเจ้าบ้านหรือสมาชิกของครัวเรือนของตำบลแจนแลน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนชุมชนทุกหมู่บ้าน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่ของตำบลทั้ง 15 ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการคิดเทียบบัญญัติไตรยางค์หาอัตราส่วนร้อยละ 15 ของประชากรครัวเรือนทั้งหมดของแต่ละหมู่บ้าน และการสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการแบบบังเอิญจากประชากรของครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา เพื่อให้การดำเนินวิจัยสามารถวัดได้ทั้งในด้านพฤติกรรมและรูปธรรมจึงใช้เครื่องมือการวิจัยหลายวิธี ได้แก่ แบบประเมินความคิดเห็น (ปลายเปิดและปลายปิด) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (ปลายเปิดและปลายปิด) หลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การทดลอง การสังเกต Mind Mapping

1. การสังเกต (Observation) ใช้เก็บข้อมูลบริบทพื้นที่ชุมชน ด้านกายภาพ ของสิ่งแวดล้อม ชยะมูลฝอยและพฤติกรรมของชุมชน และสรุปประเด็นเชิงพรรณนา

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึกรายประเด็น แบบไม่มีโครงสร้าง ใช้เก็บข้อมูลด้านบริบทชุมชนซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไป และแบบมีโครงสร้างใช้ถามภาพรวมของกิจกรรมการวิจัย ซึ่งใช้เก็บหลังจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติและการการถอดบทเรียน หลังจากที่มีการทดลองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปประเด็นเชิงพรรณนา

3. เวทีชาวบ้าน (People forum) เป็นการพูดคุย สนทนาแบบพื้นบ้าน ในประเด็น ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ การแก้ปัญหา แนวทางการแก้ปัญหาและการวิจารณ์ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน ใช้เก็บข้อมูล ทั้งระยะเตรียมการ ระยะปฏิบัติการ ระยะประเมินผลและระยะรับผลประโยชน์ ที่เกิดขึ้นต่อชุมชนโดยรวมในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปประเด็นเชิงพรรณนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การสังเกต การสัมภาษณ์ การระดมความคิดและการจัดเวทีชาวบ้าน มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ รายละเอียดเชื่อมโยงแนวคิดสรุปผลและนำไปอธิบายเสริมข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อให้เนื้อหาที่มีความละเอียดชัดเจนลุ่มลึกยิ่งขึ้น

1. ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจ

1.2 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบประเมินใช้สถิติค่าร้อยละ

1.3 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นด้านการจัดการขยะวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

2. เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย

เกณฑ์การกำหนดค่าน้ำหนักความคิดเห็น แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด (5), มาก (4), ปานกลาง (3), น้อย (2), น้อยที่สุด (1) นำคะแนนที่ได้จากการตอบแบบประเมินของกลุ่มตัวอย่างมาหาค่าเฉลี่ย และมีเกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
3.50 - 4.49	หมายถึง	มาก
2.50 - 3.49	หมายถึง	ปานกลาง
1.50 - 2.49	หมายถึง	น้อย
1.00 - 1.49	หมายถึง	น้อยที่สุด

วิธีการขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ทีมนักวิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนดังนี้

1. ทำหนังสือเชิญกลุ่มเป้าหมายและตัวอย่างประชุมเพื่อทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์และการดำเนินการวิจัย

2. ศึกษาบริบทพื้นที่การวิจัย

3. เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไข

4. จัดฝึกอบรมและศึกษาดูงาน

5. จัดเวทีชาวบ้านระดมความคิดในการแก้ปัญหาและแนวทางการพัฒนา

6. ดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนา

7. ประเมินผล

8. ถอดบทเรียนและสรุปบทเรียน

ตารางที่ 3.1 แผนการดำเนินงาน

ขั้นตอนหรือกิจกรรม หลักของโครงการ/ ช่วงเวลาที่ดำเนินการ	ทำอย่างไร/ วิธีการ ดำเนินกิจกรรม	เครื่องมือ	ใครเป็นคนทำ/ทำร่วมกับใครบ้าง ฯลฯ
1. ขั้นตอนการเตรียมคน เตรียมพื้นที่เป้าหมาย			
1.1 การเตรียมทีมวิจัย	- ประชุมทีมงานวิจัย ร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่ - วางแผนการ ดำเนินการ ออกแบบ เครื่องมือ แบ่งบทบาท หน้าที่รับผิดชอบและ ทิศทางการทำงาน ร่วมกัน	- การประชุม แบบมีส่วนร่วม	1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน รวม 5 คน
1.2 การเตรียมชุมชน	- จัดเวทีประชุมคนใน ชุมชน เพื่อทำความเข้าใจถึงความเป็นมา วัตถุประสงค์ และ รายละเอียดของ โครงการวิจัย - วางแผนการ ดำเนินงานวิจัยร่วมกับ คนในชุมชน โดยนำ แผนการดำเนินงานวิจัย ที่ทำไว้ แล้วนำเสนอต่อ ชุมชนเพื่อปรับให้เหมาะ กับบริบทชุมชน - วางแผนการเก็บข้อมูล ร่วมกัน - รับสมัคร กลุ่มเป้าหมายที่เป็นจิต อาสาในแต่ละกิจกรรม	- การสังเกต - แผนที่เดินดิน - การจัดสนทนา กลุ่ม -Mind Mapping	1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน 1.3 ทีมนักวิจัยในพื้นที่+ผู้แทนชุมชน 10 คน 1.4 คนในชุมชน 20 คน 1.5 หน่วยงานของรัฐ 5 คน รวม 40 คน

1.3 เตรียมเครื่องมือและเก็บข้อมูล	<ul style="list-style-type: none"> - จัดอบรมเชิงปฏิบัติการออกแบบเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล - กำหนดประเด็นและกลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูล - ทดลองปฏิบัติการเก็บข้อมูล - สังเคราะห์ข้อมูล 	<ul style="list-style-type: none"> -Mind Mapping - แบบสอบถาม - แบบสังเกต 	<ul style="list-style-type: none"> 1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน 1.3 ทีมนักวิจัยในพื้นที่+ผู้แทนชุมชน 10 คน 1.4 คนในชุมชน 20 คน <p>รวม 35 คน</p>
2. สํารวจบริบทชุมชนและปริมาณขยะในชุมชนเป้าหมาย			
2.1 สํารวจข้อมูลบริบทชุมชนและปริมาณขยะในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ประชุมทีมนักวิจัยเพื่อเตรียมลงพื้นที่สํารวจข้อมูลบริบทชุมชนและปริมาณขยะในชุมชน - ลงพื้นที่เก็บข้อมูลบริบทชุมชนและปริมาณขยะในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - การสํารวจ - แบบสังเกต - การจดบันทึก -การประชุมแบบมีส่วนร่วม 	<ul style="list-style-type: none"> 1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน 1.3 ทีมนักวิจัยในพื้นที่+ผู้แทนชุมชน 10 คน <p>รวม 15 คน</p>
2.2 วิเคราะห์ข้อมูลชุมชนและปริมาณขยะในชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ประชุมทีมนักวิจัยเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชนและปริมาณขยะในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> -การประชุมแบบมีส่วนร่วม -Mind Mapping 	<ul style="list-style-type: none"> 1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน 1.3 ทีมนักวิจัยในพื้นที่+ผู้แทนชุมชน 10 คน <p>รวม 15 คน</p>
2.3 จัดเวทีคืนข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชนเป้าหมาย	<ul style="list-style-type: none"> - จัดเวทีนำเสนอข้อมูลผลการวิจัย และตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชนเป้าหมาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - วางแผนสร้างรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมกัน 	<ul style="list-style-type: none"> -การประชุมแบบมีส่วนร่วม - Focus Group 	<ul style="list-style-type: none"> 1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน 1.3 ทีมนักวิจัยในพื้นที่+ผู้แทนชุมชน 10 คน 1.5 หน่วยงานของรัฐ 5 คน <p>รวม 40 คน</p>

3. การจัดการองค์ความรู้การจัดการขยะในครัวเรือน			
3.1 การจัดการองค์ความรู้การจัดการขยะในครัวเรือน	<ul style="list-style-type: none"> - ดำเนินการทดลองตามแผนใช้รูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน - สร้างการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - ทบทวนสรุปประเมินผลการทดลองปฏิบัติการ 	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการมีส่วนร่วม - Focus Group - แบบสังเกต 	<ul style="list-style-type: none"> 1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน 1.3 ทีมนักวิจัยในพื้นที่+ผู้แทนชุมชน 10 คน 1.5 หน่วยงานของรัฐ 5 คน <p>รวม 40 คน</p>
3.2 ประเมินผลถ่ายเครือข่ายถ่ายทอดขยายผลในการจัดการขยะในครัวเรือน	<ul style="list-style-type: none"> - ประเมินผลรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน - สรุปการประเมินผลการทดลองปฏิบัติการ 	<ul style="list-style-type: none"> - การประชุมแบบมีส่วนร่วม - แบบสังเกต 	<ul style="list-style-type: none"> 1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน 1.3 ทีมนักวิจัยในพื้นที่+ผู้แทนชุมชน 10 คน <p>รวม 15 คน</p>
3.3 ประชุมสรุปวิเคราะห์ผลการทดลองใช้ระดับทีม	<ul style="list-style-type: none"> - ดำเนินการประชุมติดตามผลจากการทดลองร่วมกับทีม - วิเคราะห์ผลการทดลองปฏิบัติการ 	<ul style="list-style-type: none"> - การประชุมแบบมีส่วนร่วม - Mind Mapping 	<ul style="list-style-type: none"> 1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน 1.3 ทีมนักวิจัยในพื้นที่+ผู้แทนชุมชน 10 คน <p>รวม 15 คน</p>
3.4 ประชุมสรุปวิเคราะห์ผลการ	<ul style="list-style-type: none"> - ดำเนินการประชุมสรุปวิเคราะห์ผลจากการทดลองร่วมกับชุมชน - วิเคราะห์ผลการทดลองปฏิบัติการ 	<ul style="list-style-type: none"> - การประชุมแบบมีส่วนร่วม - Mind Mapping 	<ul style="list-style-type: none"> 1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน 1.3 ทีมนักวิจัยในพื้นที่+ผู้แทนชุมชน 10 คน 1.5 หน่วยงานของรัฐ 5 คน <p>รวม 40 คน</p>

3.5 สรุปผลการศึกษา	- จัดเวทีประชุมสรุปวิเคราะห์ผลการศึกษา	- การประชุมแบบมีส่วนร่วม - Focus Group - Mind Mapping	1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน 1.3 ทีมนักวิจัยในพื้นที่+ผู้แทนชุมชน 10 คน 1.5 หน่วยงานของรัฐ 5 คน รวม 40 คน
4. เวทีนำเสนอผลการศึกษาย้ายทอดขยายผลองค์ความรู้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้			
4.1 การถ่ายทอดขยายผลการดำเนินงานวิจัยให้กับคนในชุมชนอื่นๆ	- ประชุมทีมงานวิจัยร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่เพื่อวางแผนการดำเนินการ - ทำหนังสือเชิญและประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนและนอกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม - จัดเวทีขยายผลการรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ไปยังพื้นที่เป้าหมาย	-กระบวนการมีส่วนร่วม - FOCUS Group - แบบสอบถาม	1.1 ทีมวิจัย+นักศึกษา มรภ.บร. 4 คน 1.2 เจ้าหน้าที่ประสานงาน อบต. 1 คน 1.3 ทีมนักวิจัยในพื้นที่+ผู้แทนชุมชน 10 คน 1.5 หน่วยงานของรัฐ 5 คน รวม 40 คน